

2.4. Запобігання та протидія злочинам у сфері господарської діяльності шляхом використання інформаційних технологій

Бурхливе реформування суспільно-економічних відносин, яким супроводжувалося здобуття Україною державного суверенітету наприкінці ХХ ст., крім значних позитивних перетворень призвело до істотної тінізації економіки та зростання обсягів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Легальні інструменти ринкової економіки (юридичні особи, правочини, цінні папери тощо) почали широко використовуватися з метою злочинного збагачення окремих («обраних») верств населення. Особливе місце у цьому процесі посіли фіктивні суб'єкти

підприємницької діяльності, створення й функціонування постійно відновлюваної розгалуженої мережі яких в Україні та за її межами, почало завдавати збитків громадянам, юридичним особам, державі. Розмір цих збитків, непропорційно великий порівняно з відносно незначною питомою вагою фіктивного підприємництва у загальній структурі злочинності, зумовлює актуальність постійного удосконалення форм і методів боротьби з цим видом злочинів, що лежить в основі вчинення і приховання значного числа кримінальних правопорушень. Адже фіктивне підприємство постає не тільки традиційним знаряддям учинення й приховування цілої низки злочинів у сфері господарської діяльності (ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, шахрайства з фінансовими ресурсами тощо), проведення «на папері» операцій з яким для імітації здійснення реальної господарської діяльності створює можливості для ухилення окремими суб'єктами від сплати податків на сотні мільйонів гривень чи легалізації «брудних» коштів в особливо великих розмірах. Фіктивні підприємці гнучко пристосовуються і до різкої зміни політичних і соціально-економічних умов, у тому числі й до функціонування на тимчасово окупованих територіях, постаючи одним із інструментів фінансування тероризму та сепаратизму¹ й уникнення міжнародних санкцій за пов'язані з цим діяння. Від імені фіктивних засновників створюються фіктивні підприємства, які під номінальним керівництвом фіктивних керівників у межах фіктивно здійснюваної господарської діяльності укладають фіктивні правочини та здійснюють на їх виконання фіктивні фінансово-господарські операції, що в підсумку призводить до фіктивізації значної частки вітчизняної та світової економіки. Суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності постають невід'ємною

---

¹ Див.: Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму : типологічне дослідження від 29.12.2014 р. / Державна служба фінансового моніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua>.

складовою конвертаційних центрів¹, обсяг операцій яких лише з незаконного переведення грошових коштів у готівку часом сягав в Україні 400–600 млрд грн на рік, що становило майже половину офіційного ВВП нашої держави².

Однак, системний аналіз результатів діяльності контролюючих, правоохоронних і судових органів за останні два десятиліття засвідчує наявність у багатьох випадках очевидних ознак імітації бурхливої діяльності щодо боротьби з фіктивним підприємництвом, дозволяючи зробити висновок і про фіктивність останньої. Так, згідно з даними про злочини економічної спрямованості Департаменту інформаційних технологій МВС з 1994 по 2012 р. органами внутрішніх справ України зареєстровано близько п'яти тисяч випадків фіктивного підприємництва: у 1996 р. – 80, 1997 – 147, 1998 – 168, 1999 – 227, 2000 – 240, 2001 – 186, 2002 – 182, 2003 – 245, 2005 – 233, 2006 – 255, 2007 – 376, 2008 – 453, 2009 – 460, 2010 – 521, 2011 – 565, 2012 (станом на 20.11.2012) – 323³. За повідомленням Генеральної прокуратури України, з 20 листопада по 31 грудня 2012 р. до суду за ст. 205 КК було скеровано 3 кримінальні провадження, упродовж 2013 р. – 162, 2014 – 858, I півріччя 2015 – 598. А кількість осіб, засуджених за вчинення фіктивного підприємництва за шість років дії ст. 148-4 КК України (1994-1999 рр.), не перевищила 17 осіб⁴. За 14,5 років (з 2001 р. по

---

¹ Примітка : У результаті проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на викриття конвертаційних центрів, фіктивних суб'єктів господарювання, а також надання практичної допомоги підпорядкованим підрозділам щодо роботи по боротьбі із злочинністю у кредитно-фінансовій сфері, припинення діяльності конвертаційних центрів та фіктивних суб'єктів господарювання, у I півріччі 2015 р. тільки ГУ ДФС у Донецькій області припинено діяльність 2 конвертаційних центрів, якими було проконвертовано коштів на суму близька 1,2 млрд грн. До складу цих конвертаційних центрів входило понад 140 транзитно-конвертаційних підприємств та фіктивних суб'єктів господарювання (див.: Звіт про виконання плану роботи Головного управління ДФС у Донецькій області на I півріччя 2015 р.).

² Див.: Обнальний зуд // Бизнес. – 2011. – № 16(951). – С. 20.

³ Див.: Стан та структура злочинності в Україні // Статистика МВС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua>.

⁴ Дудоров О. О. Злочини у сфері підприємництва : навч. посібник / О. О. Дудоров, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк ; за ред. М. І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2001. – С. 11.

І півріччя 2015 р. включно), за даними ДСАУ, за вчинення фіктивного підприємництва за ст. 148-4 КК України 1960 р. і ст. 205 КК України 2001 р. загалом було засуджено лише 1001 особу: у 2001 р. – 35, 2002 – 9, 2003 – 41, 2004 – 46 (з них 1 за ст. 148-4 КК 1960 р.), 2005 – 48 (з них 1 за ст. 148-4 КК 1960 р.), 2006 – 54, 2007 – 87, 2008 – 86, 2009 – 79, 2010 – 91, 2011 – 99, 2012 – 109, 2013 – 83, 2014 – 91, І півріччі 2015 – 43. Це в декілька разів менше кількості зареєстрованих випадків фіктивного підприємництва та, подекуди, як у 2003 р., у сто разів менше оприлюдненої фіскальними органами кількості виявлених фіктивних підприємств, яка за їх інформацією склала: у 1997 р. – 1650, 1998 – 2680, 1999 – 4169, 2000 – 3600, 2001 – 4500, 2002 – 5000, 2003 – 4169, 2004 – 3600, 2005 – 4500, 2006 – 5028, 2007 – 5900, 2008 – 6010, 2009 – 6100, 2010 – 462; 2011 – 445, 2012 – 546, 2013 – 482 (в т. ч. 367 транзитно-конвертаційних підприємств, що входили до складу конвертаційних центрів, і 115 підприємств, по яким є доказова база про фіктивність), 2014 – 1470 (647 і 823 відповідно), за січень-липень 2015 – 2132 (974 і 1158 відповідно). Як повідомив Голова ДФС України Р. Насіров, тільки за травень-червень 2015 р. ліквідовано 401 «податкову яму» і припинено діяльність майже 414 транзитно-конвертаційних підприємств⁵. Щоденне викриття користувачів їх злочинних послуг (вигодонабувачів) стало буденною справою. Відтак результативність боротьби зі злочинністю у сфері господарювання безпосередньо залежить від ефективності діяльності із запобігання та протидії фіктивному підприємництву.

Проблема визначення ефективних засобів запобігання та протидії фіктивному підприємництву на інноваційних засадах у новітній історії України набула актуальності практично відразу ж після криміналізації цього діяння. Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. Кабінету Міністрів України доручалося вжити таких заходів, спрямованих на протидію фіктивному підприємництву, як: унесення до нормативно-правових актів змін, спрямованих на запровадження під

---

⁵ Див.: Ліквідовано 401 «податкову яму» / Прес-служба ДФС України. – 2015, 19 червня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.

час державної реєстрації обов'язкової перевірки місцезнаходження суб'єкта підприємницької діяльності й достовірності паспортних даних його засновників; забезпечення створення єдиного автоматизованого банку даних утрачених, викрадених паспортів, паспортів померлих громадян і розроблення механізму надання інформації щодо таких паспортів органам державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та органам державної податкової служби. На КМУ й НБУ покладался обов'язок підготувати та внести проекти нормативно-правових актів щодо: уточнення порядку надання на вимогу органів державної податкової служби установами банків інформації про наявність і рух коштів на рахунках клієнтів; спрощення порядку стягнення коштів до державного бюджету з рахунків виявлених фіктивних підприємств, за якими органами державної податкової служби припинено операції¹. МВС, СБУ разом з Мінекономіки і Мінфіном було доручено розробити програму заходів протидії створенню фіктивних підприємств². На ДФС, МВС, Держфінмоніторинг і, за згодою, СБУ, Генеральну прокуратуру України, НКЦПФР і Нацкомфінпослуг вже за усталеною традицією покладено здійснення заходів щодо виявлення та припинення протиправної діяльності конвертаційних центрів і підприємств з ознаками фіктивності, задіяних у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму, а також заходів з припинення їх діяльності у 2015 р.³

Фіктивним підприємствам притаманна прихована діяльність, виявлення якої традиційними методами пов'язано з істотними

---

¹ Див.: Про заходи щодо підвищення відповідальності за розрахунки з бюджетами та державними цільовими фондами : Указ Президента України від 4 березня 1998 р. № 167/98. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

² Див.: Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2001 року «Про заходи щодо детінізації економіки» : Указ Президента України від 20 березня 2001 р. № 183/2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

³ Див.: Про затвердження плану заходів на 2015 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : постанова КМУ й НБУ від 11 березня 2015 р. № 99. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

труднощами процесуального та організаційного характеру. Так, протягом тривалого часу досудове розслідування фіктивного підприємництва згідно з визначеною ч. 1 ст. 216 КПК України підслідністю з урахуванням окремих виключень із загального правила були зобов'язані здійснювати слідчі органів внутрішніх справ. І лише з 26 листопада 2015 р. здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 205 і 205-1 КК України, абсолютно виправдано віднесено до підслідності слідчих органів, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства (абз. 1 ч. 3 ст. 216 КПК України із змінами, внесеними згідно із Законом № 771-VIII від 10.11.2015). Адже саме органи ДФС України, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, мають сьогодні у своєму розпорядженні відповідне інформаційно-аналітичне забезпечення й набули вагомого досвіду в царині розкриття і розслідування фіктивного підприємництва. В їх системі створені окремі спеціальні підрозділи податкової міліції з боротьби з фіктивними підприємствами, якими для виявлення ознак фіктивної підприємницької діяльності широко застосовується метод всебічного економічного аналізу господарської діяльності суб'єктів підприємництва¹.

Розгорнутий економіко-правовий аналіз лежить в основі криміналістичної діагностики при виявленні й розслідуванні широкого переліку злочинів у сфері економіки. Створення ефективних засобів боротьби з криміналізацією економічної діяльності потребує приділення значної уваги дослідженню механізмів підготовки і вчинення нових типових злочинів у цій царині. Як відзначають з цього приводу О. Ф. Волинський і В. А. Прорвич, одним із найбільш актуальних напрямків таких досліджень є виявлення нових можливостей криміналістичної діагностики і створення сучасного інструментарію для розслідування економічних злочинів

---

¹ Дудник Л. М. Інформаційні технології і фіктивне підприємництво / Л. М. Дудник // Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці : тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (15-17 травня 2003 р.). – Ірпінь : Академія ДПС України, 2003. – С. 157–159.

і одержання необхідних доказів по відповідним кримінальним провадженням. Йдеться, перед усім, про ситуаційний аналіз всієї події злочину як системи умислів і дій, зумовлених цільовою установкою його суб'єкта, обстановкою та іншими зовнішніми і внутрішніми чинниками, що характеризують процес підготовки, вчинення і приховання такого роду злочинів, виявлення властивостей і стану окремих об'єктів і явищ, що характеризують найважливіші особливості конкретного злочину у сфері економіки¹. Досягненню цілей криміналістичної діагностики може слугувати горизонтальний моніторинг – процедура відстеження та аналізу фіскальним органом податкових ризиків, проведених і запланованих платником податків фінансово-господарських операцій². За аналогією з економічним аналізом, горизонтальний моніторинг полягає у спостереженні за абсолютними і відносними змінами розмірів показників обліку і звітності, виявленні та запобіганні операцій, що несуть ризики несплати податків. Вагому роль у здійсненні горизонтального моніторингу має відігравати моніторинг та контроль поточних операцій, основним інформаційним джерелом його наповнення мають стати дані облікових систем платників податків³.

Відтак є правильним віднесення до числа основних напрямів роботи зі звітністю платників податків: встановлення контролю за фінансовим станом підприємств, запровадження практики відслідковування руху коштів за їх банківськими рахунками, у першу чергу тих, які протягом трьох останніх років мали фінансові стосунки з фіктивними підприємствами або визнані такими,

---

¹ Вольинский А. Ф. Роль криминалистической диагностики в расследовании экономических преступлений / А. Ф. Вольинский, В. А. Прорвич // Криминалист первопечатный. – 2013. – № 6. – С. 67–68.

² Економічний аналіз: базовий курс для податкового аналітика : навч. посібник / Міндоходів України; упоряд. І. С. Санжаревська, С. М. Шаповал. – К.: ДП «СВЦ Міндоходів України», 2013. – С. 494.

³ Брехов С. С. Концепція горизонтального моніторингу великих платників податків [Електронний ресурс] / С. С. Брехов // зб. наук. пр. Національного університету державної податкової служби України. – 2014. – № 1. – С. 33–41. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpnudps_2014_1_6.pdf.

що мають ознаки фіктивності; установлення наявності зв'язку пов'язаних осіб таких підприємств і пов'язаних осіб фіктивних підприємств або тих, що мають ознаки фіктивності; установлення контролю за повнотою визначення податкових зобов'язань, правомірністю формування податкового кредиту¹; встановлення й фіксування основних товарних і грошових потоків, контрагентів, здійснення аналізу експортно-імпорتنих операцій, цінової політики на товари та послуги з метою встановлення транзитних підприємств і підприємств з ознаками фіктивності, за допомогою яких виводяться грошові кошти з легального обігу, а також виявлення інших схем мінімізації й ухилення від оподаткування в ході перевірки підприємств, що входять до складу фінансово-промислових груп²; виявлення суб'єктів господарювання, задіяних у схемах мінімізації податкових зобов'язань і ухилення від оподаткування й незаконного формування податкового кредиту, фіктивного та віртуального ПДВ; підприємств-комісіонерів, що проводять псевдоекспортні операції, експорт нетипової продукції (шкіра ВРХ, насіння, полімерні матеріали, каучук, ягоди, горіхи, олія тощо), підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічні операції з давальницькою сировиною або експортно-імпорتنі операції з нерезидентами офшорних зон і мають нульову або від'ємну суму сплати податків³; проведення роботи із бюджетоформуючими платниками податків щодо сплати поточних зобов'язань до бюджету, забезпечення контролю за діяльністю платників – «мінімізаторів» і «транзитерів», які створені для мінімізації податкових зобов'язань третіх осіб – підприємств реального сектору економіки; відпрацювання схем фінансово-господарської діяльності

---

¹ Див.: Щодо оподаткування доходів фізичних осіб : лист ДПА України від 3.07.2004 № 12302/7/15-2117. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

² Див.: Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації проведення перевірок підприємств, які входять до складу фінансово-промислових груп, інших об'єднань та великих платників податків : наказ ДПА України від 16.07.2007 № 432. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

³ Див.: Щодо контролю за використанням доходної частини бюджету : наказ ДПА від 4.06.2008 № 373. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

суб'єктів господарювання, ланцюгів постачання для виявлення контрагентів з ознаками фіктивності, схем мінімізації податкових зобов'язань та ухилення від оподаткування, у тому числі з використанням «транзитних» підприємств, приділивши увагу забезпеченню трудовими ресурсами, виробничими потужностями, складськими приміщеннями, легітимності нерезидентів і правомірності проведення експортно-імпортних операцій, рівню сплати податків, його відповідності показникам даної галузі та результатам фінансово-господарської діяльності підприємства¹.

Необхідність виявлення та припинення незаконних дій фіктивних підприємств, відпрацювання факторів ризику та упередження виникнення різноманітних схем ухилення від оподаткування, своєчасного реагування на можливі випадки порушення податкового законодавства зумовила використання широкого переліку інформаційних технологій, зокрема, автоматизованого робочого місця «Фіктивний суб'єкт підприємницької діяльності» (АРМ «ФСПД»), підсистеми автоматизованої системи адміністрування ПДВ «Підприємства з ознаками фіктивності», бази даних «Фіктивні суб'єкти господарювання»² та реєстру «Суб'єкти фіктивного підприємництва».

Це дозволило ще в 2013 р. тогочасному керівникові відомства відзначити, що «в розпорядженні Міндоходів вже сьогодні є потужні інструменти аналізу та прогнозу, надсучасний Моніторинговий центр, готовий надати будь-яку аналітичну допомогу в подоланні ризиків несплати платежів. Завдяки об'єднанню податкового й митного аудитів існує унікальна можливість контролювати фактичний рух товарів від кордону до покупця. Ефективний контроль – це не демонстрація сили, а перемога в інтелектуальному двобої. Сучасні ІТ-технології повинні стати повсякденною

---

¹ Див.: Щодо забезпечення бюджетних призначень липня 2008 р.: наказ ДПА від 4.07.2008 № 444. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

² Примітка : Згідно з листом ДФС України від 31.08.2015 р. № 8273/6/99-99-07-08-14 станом на 31.08.2015 р. АРМ «ФСПД», підсистема автоматизованої системи адміністрування ПДВ «Підприємства з ознаками фіктивності» і база даних «Фіктивні суб'єкти господарювання» органами ДФС України не використовуються.

практикою не тільки для аудиторів, а й для слідчих і оперативних підрозділів. Свого часу зі створенням Міндоходів відбулася не просто зміна назви податкової міліції. Відповідно до викликів часу, роботи в умовах нового КПК, появи нових схем ухилення від оподаткування, була проведена якісна реформа цього структурного підрозділу. Головною зброєю Управління фінансових розслідувань у боротьбі із податковими злочинами стали не силові, а інтелектуальні методи, сучасні ІТ-технології та аналіз»¹. Завдяки використанню автоматизованої системи раннього виявлення ризиків мінімізації податкових платежів та сучасних ІТ-розробок в адмініструванні податків чітко контролюється, зокрема, сплата ПДВ на кожному етапі руху сировини від виробника до споживача². За направленими до суду провадженнями про ухилення від сплати податків у 2013 р. добровільне відшкодування збитків було збільшено в 1,5 рази. Загалом за провадженнями, що розслідувалися слідчими Міндоходів у той час, до бюджету надійшло 1,8 млрд грн. Таких результатів удалося досягти за рахунок зосередження працівників слідчо-оперативних підрозділів на діяльності з базами даних і аналітично-інформаційними системами. Для впровадження норм нового КПК було розроблено програмні продукти, які дозволили за заданими параметрами виявляти підприємства, що підпадають під певні ризики, які свідчать про несуттєвих суб'єктів господарювання³.

Однак, позитивний потенціал цих інновацій не був розкритий належним чином, а їх упровадження не забезпечило викорінення фіктивного підприємництва через те, що на початку розрізнені й малокеровані «метелики-одноденки» через «податкові ями»,

---

¹ Див.: Тези виступу Міністра доходів і зборів України Олександра Клименка на Всеукраїнському форумі працівників Міністерства доходів і зборів України / Прес-служба Міндоходів України. – 2013, 8 липня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua>.

² Табаченко О. Підприємців перевіряють рідше, але ретельніше / О. Табаченко // Урядовий кур'єр. – 2013, 26 лютого. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua>.

³ Див.: Міндоходів: Слідчо-оперативні підрозділи спрямували до бюджету майже 2 млрд гривень / Прес-служба Міндоходів України. – 2013, 13 грудня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua>.

укрупнення та монополізацію злочинного бізнесу трансформувалися в таке ганебне вітчизняне ноу-хау як «сертифіковані майданчики» або «програмні підприємства», які з 2010 р. до початку 2014 р. досягли піку своєї потужності завдяки тому, що створювалися та функціонували під прикриттям так званої «державної програми», упровадженій для збагачення очільників панівного режиму. Злочинну діяльність більшості фіктивних суб'єктів господарювання корумпованими високопосадовцями було консолідовано у вертикально-інтегровану систему підконтрольних їм «програмних» конвертаційних центрів («майданчиків»), а всі зусилля державних контролюючих, правоохоронних і судових органів були спрямовані на приборкання виключно непідконтрольних «партизанів» і їх клієнтів з метою взяття під контроль перших і нав'язування «сертифікованих» або «програмних» послуг останнім¹.

На новому історичному етапі розвитку України за умови реального втілення у життя задекларованої на найвищому рівні докорінної зміни не лише структури й особового складу, але й базових принципів діяльності органів державної влади, підвищення на інноваційних засадах ефективності діяльності із запобігання та протидії злочинам у сфері господарської діяльності, взагалі, та фіктивному підприємництву, зокрема, потребує наступного.

1. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів за рахунок модернізації існуючих і створення нових інформаційних технологій, спрямованих на досягнення суспільно корисних цілей. Стратегічним планом розвитку ДФС України на 2013–2018 рр. визначено, що

---

¹ Примітка : У теперішній час ГСУ ГПУ розслідуються кримінальні провадження за фактами діяльності створеної колишнім Президентом України В. Януковичем злочинної організації («Сім'я»), до складу якої входили найвищі посадові особи держави, які, перебуваючи упродовж 2010-2014 р.р. на керівних посадах в парламенті, центральних та місцевих органах виконавчої влади, судах, силових відомствах, системно вчиняли тяжкі та особливо тяжкі злочини (див.: Генеральний прокурор виступив перед Верховною Радою України / Управління зв'язків із громадськістю та ЗМІ Генеральної прокуратури України. – 2015, 6 лютого. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua>.)

основою вдосконалення діяльності мають слугувати інновації та інформаційні технології¹. Позитивним прикладом цьому може слугувати упровадження нової системи аналізу ризиків «Сумлінний платник», завдяки роботі якої лише за 4 місяці 2015 р. органами ДФС було виявлено та зупинено на стадії реєстрації у Єдиному реєстрі податкових накладних сумнівних податкових накладних на суму 92,4 млрд грн.²

2. Інтеграція системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів до єдиного інформаційного простору вітчизняних правоохоронних, судових та інших органів і посадових осіб (нотаріусів, державних реєстраторів, працівників банківських установ, державних виконавців, арбітражних керуючих, суддів та ін.), інституційно пов'язаних з суб'єктами господарювання у різних ситуаціях і на різних етапах існування останніх від початку процедури їх створення до завершення процесу припинення. Як справедливо зауважує В. В. Бірюков, основною метою створення та функціонування будь-яких інформаційних систем у тій чи іншій галузі або підрозділі є сприяння вирішенню завдань, що стоять перед ними. Сприяти розкриттю й розслідуванню злочинів безпосередньо призначені криміналістичні інформаційні системи. Однак, у такому складному різновиді людської діяльності, як розслідування злочинів, поряд з даними з інформаційних систем, що призначені сприяти їх розкриттю, широко використовуються дані з інших інформаційних систем. Причому криміналістичного значення може набути інформація, отримана як з криміналістичних, так і не криміналістичних інформаційних систем, незалежно від первинної мети їх створення й основного призначення інформації. Залежно від ситуації, що склалася, вона залучається до процесу, актуалізується

---

¹ Див.: Про затвердження Стратегічного плану розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013–2018 роки : розпорядження КМУ від 23 жовтня 2013 р. № 869-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

² Див.: Сергій Білан: економічний ефект від діяльності податкової міліції за 4 місяці склав майже 1,2 млрд. грн. / Прес-служба ДФС України. – 2015, 4 вересня. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.

й посідає своє місце в установленні певних об'єктів чи обставин¹. Слід також ураховувати, що розкриття і розслідування фіктивного підприємництва, вчиненого у сукупності з різними кримінальними правопорушеннями, забезпечують не тільки МВС чи ДФС. Активну роль у цьому процесі сьогодні відіграють СБУ і навіть Головна військова прокуратура ГПУ². Прогнозується активна діяльність щодо викриття підставних фізичних і юридичних осіб з боку Національного антикорупційного бюро України. При цьому слід також констатувати багатосуб'єктність у здійсненні слідчої діяльності, оскільки до розслідування злочину «причетні» не тільки слідчий, а й керівник органу досудового розслідування, оперативні підрозділи, прокурор, слідчий суддя³. Усі ці органи та їх посадові особи у своїй діяльності спираються на наявні у їх розпорядженні відомчі інформаційні системи і технології. Однак, існуюча розпорошеність інформації про суб'єктів підприємництва та їх фінансово-господарську діяльність серед різних відомчих інформаційних систем знижує ефективність виконання головних завдань правоохоронних органів у боротьбі з економічними злочинами. Це вимагає детального опрацювання низки питань науково-теоретичного й прикладного характеру, зокрема визначення найбільш ефективних форм взаємодії оперативних працівників і слідчих, прокурорів – процесуальних керівників, осіб, що здійснюють судове дослідження доказів, і державних органів, наділених контрольними функціями, та інших суб'єктів в рамках спільного інформаційного простору.

3. Підвищення рівня інформаційної взаємодії з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями,

---

¹ Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / В. В. Бірюков. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – С. 554–555.

² Див.: У Харкові СБУ затримала на хабарі податківців, яких пов'язують з терористичним угрупованням «Оплот» / Прес-центр СБ України. – 2015, 1 вересня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sbu.gov.ua>.

³ Шепитько В. Ю. Система следственных действий в структуре уголовно-процессуального закона и криминалистической тактики / В. Ю. Шепитько // Теория та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. праць. – Х.: Право, 2013. – Вип. 13. – С. 6.

зумовленої транснаціональним характером злочинності, що заснована на використанні фіктивних суб'єктів господарювання¹. У 2013 р. Україна виявила готовність подати до бази Координаційної ради органів податкових розслідувань країн СНД – КРОПР дані про 2,5 тис. фіктивних підприємств². Планом заходів на 2014 р. із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму було передбачено здійснення Міндоходів, МВС, Держфінмоніторингом і, за згодою, СБУ обміну інформацією щодо виявлення фактів протиправної діяльності суб'єктів господарювання, у тому числі підприємств з ознаками фіктивності, задіяних у схемах легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, а також забезпечення обміну відповідною інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з метою встановлення методів, фінансових схем і механізмів зазначеної протиправної діяльності та документування правопорушень. На 2015 р. на державному рівні визнано актуальність забезпечення: а) проведення перевірок наявності реєстрації та діяльності іноземних контрагентів шляхом обміну інформацією з компетентними органами іноземних держав, використання міжнародних баз даних з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму в зовнішньоекономічній діяльності запобігання незаконному перерахуванню коштів за кордон суб'єктами господарювання через офшорні зони, у тому числі з використанням «компаній-оболонок»; б) функціонування єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; в) вжиття заходів до надання на безоплатній основі Національному банку доступу до Інтегрованої

---

¹ Див.: СБУ розоблачила транснаціональний «конверт» с теневою оборотом млн в місяць // Зеркало Недели. – 2011, 5 вересня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zn.ua>.

² Бондарчук В. Як приборкати тягу до фіктивності / В. Бондарчук // Економічна правда. – 2013, 5 квітня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua>.

інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України з метою підвищення ефективності регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу щодо проведення ними належної ідентифікації осіб, які є учасниками фінансових операцій; г) організації взаємодії та інформаційного обміну з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму¹, що підтверджує актуальність формування єдиного інформаційного простору з запобігання та протидії злочинам у сфері господарської діяльності й на міжнародному рівні.

Національна академія правових наук України

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Монографія

*За редакцією
академіка НАПрН України В. Ю. Шепітька,
члена-кореспондента НАПрН України В. А. Журавля*

Харків

2017

УДК 343.98 : 001.895

ББК 67.52

I 67

Рекомендовано до друку вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України (протокол № 11 від 26 жовтня 2016 р.)

Рецензенти:

Коновалова В. О. – професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

Степанюк Р. Л. – завідувач кафедри криміналістики та судової експертології факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Колектив авторів:

Шепітько В. Ю. – Передмова, §§ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 3.1, 3.2; Журавель В. А. – Передмова, §§ 1.2, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4; Авдєєва Г. К. – §§ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 3.2, 3.3, 3.4; Білоус В. В. – §§ 2.1, 2.4; Великанов С. В. – §§ 2.5, 3.5; Гетьман Г. М. – § 2.2; Затенаський Д. В. – §§ 2.7, 2.8; Керик Л. І. – § 2.6; Павлюк Н. В. – §§ 4.2, 4.4; Резнікова О. І. – §§ 4.1, 4.4.

I 67 Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : Монографія / кол. авт. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. – Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2017. – 260 с.

Монографію присвячено проблемам розроблення інноваційних засад техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції. У роботі розкрито сутність інновацій у техніко-криміналістичному забезпеченні діяльності органів кримінальної юстиції, досліджено проблеми застосування новітніх інформаційних технологій у діяльності органів досудового розслідування, інноваційні підходи до використання спеціальних знань у правозастосовній діяльності та питання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень корупційної спрямованості.

Для науковців, працівників правоохоронних та судових органів, викладачів, аспірантів та студентів юридичних навчальних закладів.

ББК 67.52

© В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель,
Г. К. Авдєєва та ін., 2017

© Вид. агенція “Апостіль”, 2017

ISBN